האיחוד האירופי ופתרון 'שתי מדינות לשני עמים': האם יש סיכוי לשינוי?

גלעד שר*

ההיסטוריה מלמדת כי אירופה נדחקה לשוליים כמתווכת בתהליך השלום במזרח התיכון ונותרה כינור שני לארצות־הברית. עם זאת, אירופה תמלא תפקיד חשוב בכל תרחיש עתידי, והשינויים החברתיים והפוליטיים הפנימיים שחלים בה כעת יקבעו כיצד תפעל מול ישראל בשנים הקרובות. המאמר מציג סקירה כללית על המעורבות האירופית בתהליך השלום במזרח התיכון ומציע המלצות לקידום פתרון שתי המדינות, שיישענו על גישות רב־צדדיות לבניית חזון משותף לשלום. בין השאר, יידרשו חידוש ערוץ שיחות חשאיות; תמיכה במאמצים קונסטרוקטיביים עצמאיים ומתואמים; עידוד מאמצים מאוחדים באמצעות שיתוף פעולה בינלאומי. הכותב גורס כי אם כל הצדדים ינקטו את הצעדים הדרושים כדי להבטיח את עתידם של ישראל והפלסטינים, השלום יהיה בהישג יד.

מעורבות אירופית בתהליך השלום במזרח התיכון

ההיסטוריה מלמדת שהאיחוד האירופי היה מעוניין למלא תפקיד גדול יותר בתהליך השלום במזרח התיכון, אולם מאמציו נדחקו לשוליים על ידי ישראל וארצות־הברית, או נכשלו בשל חוסר תמימות דעים בתוך האיחוד.[1] לאמיתו של דבר, כמה מציוני הדרך המרכזיים בתהליך לפתרון הסכסוך הישראלי־פלסטיני במהלך שלושת העשורים האחרונים נעשו על אדמת אירופה, או לבקשת מנהיגים אירופים. בין אלה ניתן למנות את ההכרה הראשונה של אש"ף בישראל ב־1988 בשטוקהולם; הצהרת העקרונות באוסלו ב־1993; פרוטוקול פריז ליחסים כלכליים ב־1994; "הערוץ השוודי" כהכנה לפסגת קמפ דיוויד בשנת 2000; מינוי טוני בלייר לתפקיד השליח המיוחד למזרח התיכון מטעם הקוורטט (ארצות־הברית, רוסיה, האיחוד האירופי, האו"ם) ב־2007; השותפות בין נשיא צרפת סרקוזי למצרים בתוכנית שלום לעזה במסגרת ועידה אזורית ב־2009; והיוזמה של הנשיא הצרפתי הולנד ב־2016 להניע מחדש את תהליך השלום בפריז, שהגיעה לשיאה בוועידה הבינלאומית לשלום ב־2017 בהשתתפות נציגים מכ־70

מדינות. אולם חרף ההשקעה הרבה של האיחוד האירופי, אירופה טרם השיגה במזרח התיכון מעמד ההולם את המאמצים שהושקעו.

מלכתחילה הקפיד האיחוד האירופי להחיל את אותם זכויות והסכמים על ישראל ועל הפלסטינים. ב־1970 הידקו האיחוד האירופי וישראל את הקשרים ביניהם בהסכם סחר מועדף, וכעבור שנה, בהצהרת שומאן 1971, הדגישה המועצה האירופית את עמדתה התומכת בזכויות הפלסטינים. זמן קצר לאחר מכן, בהצהרת ונציה 1977, התנגד האיחוד האירופי למה שהוא קבע כהתנחלויות ישראליות בלתי חוקיות, ולמהלכים חד־צדדיים בנוגע למעמדה של ירושלים. ב־1995 קיבלה ישראל גישה מלאה לתוכנית המסגרת של האיחוד האירופי למחקר ופיתוח טכנולוגי. ב־1997 פעל האיחוד האירופי להשוות את התנאים באמצעות הסכם סחר חופשי עם אש"ף. אחרי אוסלו (בשנים 1994–1999) קיבל אש"ף מענקים בסך 800 מיליון אירו לפיתוח תשתיות. בשנת 1999 הגביר האיחוד האירופי את מחויבותו לפתרון שתי המדינות בהצהרת ברלין. הסיוע לשטחים הפלסטיניים מגיע כיום למיליארד אירו בשנה, ומנגד שומר האיחוד האירופי על מקומו כשותף הסחר הראשון והגדול של ישראל (34.6 מיליארד אירו ב־2016).[2]

חוסר היעילות של אירופה בתהליך השלום בלט במיוחד מאז ראשית המאה ה־21, תקופה שפתיחתה בשיחות הדו־צדדיות בקמפ דיוויד (2000) בהובלת ארצות־הברית. לפסגה קדמו "שיחות שטוקהולם" שנערכו בשוודיה בחשאי, בתיווך ראש הממשלה השוודי יורן פרסון והשליח המיוחד פאר נודר, ואחריה פרצה אינתיפאדת אל־אקצה (שנמשכה ארבע שנים) ונערכו שיחות טאבה (2001). ב־2002 הציג האיחוד האירופי "פתרון קבע" להתנחלויות הישראליות ב'הצהרת סביליה', והליגה הערבית אישרה את "יוזמת השלום הערבית"; שני המהלכים התקבלו בחשדנות מצד ישראל. ב־2003 הוצגה מפת הדרכים לשלום שקידם הנשיא בוש, שכללה שלוש פעימות לרפורמה מדינית פלסטינית.

ניצחונו של ארגון הטרור המוצהר חמאס בבחירות בעזה ב־2006 סימן נקודת מפנה והיה אות הפתיחה לאסטרטגיית "הגדה המערבית תחילה" בגיבוי האיחוד האירופי. בשנת 2007, שבועות ספורים לאחר השתלטות חמאס על עזה, החל ראש ממשלת בריטניה לשעבר טוני בלייר בתפקידו כשליח הקוורטט למזרח התיכון. למרות שבלייר ביקר באזור יותר מתשעים פעמים, הוא ספג ביקורת על אי־יכולתו לקדם את פתרון שתי המדינות. זאת חרף הצלחתו בפיתוח הכלכלי בגדה המערבית ובהסרת מחסומים מרכזיים, פתיחת מעבר ג'למה ומעבר תיירות לבית לחם, הגברת השימוש של הפלסטינים בשטחי C ובגשר אלנבי ועוד.[3] הצלחתו המצומצמת בעזה מיוחסת לארבעה סבבי הסלמה אלימה באזור.[4]

בינואר 2009 קידמו ראש ממשלת צרפת סרקוזי ונשיא מצרים מובארכ את תוכנית עזה להפסקת אש במהלך מבצע 'עופרת יצוקה', במסגרת פסגה עם מנהיגי אירופה.

בנובמבר 2009 נפגש שר החוץ הצרפתי קושנר עם הנשיא פרס בירושלים ודן עמו בקיפאון במשא ומתן לשלום, ביחסים המתוחים בין צרפת לישראל בשל מדיניותו של נתניהו (כלומר, שלילת זכויות המעבר מישראל לעזה), ובתמיכה הצרפתית בהשגת פתרון 'שתי מדינות לשני עמים'.

המשט לעזה ב־2010 – שבמהלכו נהרגו עשרה פעילים טורקים חמושים לאחר שצה"ל פשט על הספינה 'מאווי מרמרה', שביקשה לפרוץ את המצור הימי על עזה – פגע ביחסים עם טורקיה במשך שש השנים שלאחריו. צוות מטעם האו"ם הגיע למסקנה שהכוחות הישראליים ניצבו מול התנגדות אלימה והשתמשו בכוח לשם הגנה עצמית.[5] ממשלת ישראל קישרה בין נותני החסות למשט – הקרן לזכויות אדם וארגון IHH – לבין חמאס ו'קואליציית הצדקה', המעודדת פיגועי התאבדות, בניגוד לטענותיה של טורקיה כי IHH הוא ארגון צדקה לגיטימי.

ב־2011 פרסמו בריטניה, צרפת וגרמניה הצהרת תמיכה משותפת בהחלטת מועצת הביטחון של האו"ם בנוגע להתנחלויות. אף כי בסופו של דבר הוטל על ההחלטה וטו אמריקאי, יותר מ־120 מהמדינות החברות באו"ם תמכו בה. ב־2012 תמכו חברות האיחוד האירופי בהחלטת האו"ם 67/19 המעניקה לרשות הפלסטינית מעמד של "מדינה משקיפה שאינה חברה", חרף מחלוקת פנימית (ספרד, צרפת ובריטניה תמכו בהכרה, ואילו גרמניה ואיטליה התנגדו לה). מעמד ה"מדינה משקיפה שאינה חברה" לפלסטין אִפשר לה להתקבל באפריל 2015 כחברה בבית הדין הפלילי הבינלאומי (ICC), מעמד המקנה לה יכולת לתבוע גורמים ישראליים רשמיים בגין פשעי מלחמה לכאורה ואפילו התנחלויות, בטענה להפרה של אמנת ז'נבה הרביעית.[6]

בשנת 2013 קידמה שרת החוץ של האיחוד האירופי קתרין אשטון אסטרטגיית הפרדה לנוכח המשך הפעילות בהתנחלויות. האמצעים העיקריים כללו משיכה של כספי מימון המחקר של האיחוד האירופי, דרישות לסימון מוצרי ההתנחלויות וסנקציות על מכירתם. שלוש מחברות האיחוד האירופי, בריטניה (2009), דנמרק ובלגיה (2014), הציגו הנחיות משלהן. ביוני 2017 פרסמו 17 מחברות האיחוד האירופי אזהרות אחריות לעסקים העובדים עם גורמים ישראליים בהתנחלויות. חברות כמו קרן הפנסיה ההולנדית PGGM, הבנק הדני Danske Bank וחברת הביטוח הנורווגית KLP משכו את השקעותיהן מבנקים בישראל. עזיבות נוספות כללו את החברות הצרפתיות Veolia ו־Orange וכן את הענקית האירית CRH. למרות שהמהלך הכלכלי השפיע רק על אחוז אחד מהסחר עם ישראל, הוא מסמל שינוי חשוב באסטרטגיה האירופית.

לאחר מבצע 'צוק איתן' בשנת 2014 קידם שר החוץ הצרפתי לורן פביוס רעיון למשלחת מטעם האיחוד האירופי להשגת הפסקת אש. האיחוד האירופי הכריז כי יסייע באמצעות הצבת כוחות על הקרקע,[7] יעזור בפיקוח על המים הבינלאומיים והמים הפלסטיניים ויקדם את פתיחת גבולות עזה.[8] בסוף 2014 הצביע הפרלמנט האירופי

באופן רשמי על החלטה לא מחייבת להכרה במדינה פלסטינית כחלק מפתרון של שתי מדינות. כמה פרלמנטים במדינות האיחוד האירופי ובהן צרפת, אירלנד, פורטוגל, ספרד, בריטניה ושוודיה קיבלו אף הם החלטות להכיר במדינה פלסטינית.[9]

ב־2016 המשיך שר החוץ הצרפתי ז'אן־מארק ארו במאמצים לחידוש תהליך השלום המצוי במבוי סתום. בהזמנת צרפת התכנסו נציגי 28 מדינות בפריז כדי להביע מחויבות מחודשת לשלום וליוזמות רבות שבאו בעקבות הכינוס: הקוורטט פרסם בשנת 2016 דוח שבו גינה את האלימות הפלסטינית ואת הרחבת ההתנחלויות, תוך הדגשת המצב בעזה. יוזמות רוסיות ומצריות הועלו והחלטת האו"ם מס' 2334 התקבלה. מאמציה של צרפת הגיעו לשיאם בוועידת השלום הבינלאומית ב־2017 שאירח הנשיא הולנד בהשתתפות כ־70 מדינות, אם כי נתניהו ובעקבותיו גם אבו מאזן סירבו לקחת בה חלק. הנשיא הצרפתי החדש מקרון ממשיך במאמצים. הוא נפגש עם אבו מאזן ב־5 ביולי ובעת כתיבת מאמר זה הוא צפוי לבקר בישראל וברשות הפלסטינית באביב 2018.[10]

דעת הקהל ומגמות באירופה

אירופה עדיין צפויה למלא תפקיד מדיני וכלכלי חשוב בכל תרחיש שלום עתידי, והשינויים החברתיים והפוליטיים הפנימיים שחלים בה עתה יקבעו כיצד תנהג עם ישראל והפלסטינים. במיוחד בולטת דעת הקהל השלילית כלפי ישראל, הגוברת בעשור האחרון, ואשר באה ליד ביטוי בפעילות הגופים הבינלאומיים, תנועת BDS והפוליטיקה הפנימית בתוך אירופה.

גופים בינלאומיים

פעולות גופי האו"ם מעוררות חששות לגיטימיים לחוסר מידתיות כלפי ישראל ולהטיה בלתי סבירה ובלתי מבוססת נגדה. ישראל גונתה ב־45 החלטות של נציבות האו"ם לפליטים מאז 2013, ב־20 החלטות של העצרת הכללית (ב־2016 בלבד), וב־226 החלטות של מועצת הביטחון מאז 1948.[11] ההחלטות הבולטות ביותר שהתקבלו לאורך 70 שנה הן החלטה 181 (תוכנית החלוקה של 1947); החלטה 242 (המענה של מועצת הביטחון של האו"ם אחרי מלחמת ששת הימים והבסיס לכל התוכניות ותהליכי המשא ומתן לשלום מאז); החלטה 338 (הקוראת ליישום ההחלטה הקודמת); החלטה 1860 (מ־2009, הקוראת לעצירת המלחמה עם חמאס); החלטה 2334 (דרישת מועצת הביטחון של האו"ם ב־2016 לעצור את הבנייה הישראלית בהתנחלויות).

במיוחד נוהג ארגון אונסק"ו להעביר החלטות מעוררות מחלוקת שמזלזלות בישראל ובעם היהודי, ששלוש מתוכן התקבלו בשנה החולפת בלבד: אחת השוללת את הריבונות הישראלית על ירושלים ושתיים נוספות המתכחשות לקשר ההיסטורי של היהודים עם מקומות קדושים ליהודים, ובכלל זה מערת המכפלה בחברון והר הבית. היחס

השלילי מצד אונסק"ו בלט במיוחד כאשר הארגון אימץ ב־2007 החלטה נגד חפירות ארכיאולוגיות שמבצעת ישראל, אף שמעולם לא מתח ביקורת על החפירות בשילוב כלים מכניים שמבצע הווקף המוסלמי כדי "לשמר" את העיר העתיקה.

בשנת 2015 פתח בית הדין הפלילי הבינלאומי בהאג בחקירה מקדימה בעקבות פנייה פלסטינית, על רקע מבצע 'צוק איתן' שנערך ב־2014 בעזה ובנושא הרחבת ההתנחלויות. ישראל אינה מכירה בסמכות השיפוט של בית הדין הפלילי הבינלאומי, בין השאר בשל העובדה שפלסטין אינה חברה ואינה מדינה רשמית עדיין.[12] בעקבות החלטה 2334 של מועצת הביטחון של האו"ם ב־2016 דרשה פלסטין חקירה פלילית מלאה של בית הדין הפלילי הבינלאומי.

תנועת BDS

דימויה של ישראל בקרב מדינות מערביות נמצא בירידה מתמדת ומאפשר לקבוצות עוינות כגון BDS לתקוף את הלגיטימיות המוסרית והמדינית שלה. ארגונים כאלה שואפים להטיל ספק בעצם זכותה של ישראל להתקיים כמדינת הלאום של העם היהודי, ונוטים לדמוניזציה של יהודים וישראלים באמצעות שילוב מניפולטיבי של טיעונים עובדתיים ומשפטיים עם האשמות כוזבות ועלילות דם.[13] למרות שתנועת BDS אינה מועילה בפועל לפלסטינים תושבי השטחים ולעיתים אף מזיקה להם, נוכחות הארגון באירופה חזקה ומיליוני אירו זורמים לארגונים לא־ממשלתיים המממנים אותו – עדות נוספת לאנטישמיות הגוברת באירופה.[14] יש מדינות המסרבות לנקוט אפליה בוטה, ובעיקר בריטניה, צרפת וגרמניה, אך יש גם כאלה שפשוט אינן רוצות לסכן את היחסים הכלכליים עם ישראל.[15] ארגון NGO Monitor דיווח כי 29 מתוך 100 מסגרות מימון אזוריות שהוערכו, או 16.7 מיליון אירו מתוך 67.1 מיליון, מימנו את BDS, לפחות באופן חלקי.[16] שלא במתכוון, כספי מימון של האיחוד האירופי מוצאים דרכם לא פעם ליוזמות BDS.

אירופה בלתי מאוחדת

האיחוד האירופי מתפרק תחת לחץ הקיטוב הכלכלי והפוליטי, מהלומת הברקזיט וגלי הפליטים. על רקע חוסר הוודאות הגובר, אירופה עתידה לשנות את פניה בדור הבא. ימים יגידו אם המערכת העל־לאומית בת 28 המדינות (כולל בריטניה) – לרבות המוסדות שהקימה לאחר מלחמת העולם השנייה וחזון התנועה החופשית של סחורות ואנשים – תישאר יציבה, בעיקר לנוכח התעוררות תנועות לאומניות־ימניות והתחזקותן.

במהלך שני העשורים האחרונים מדגישות הכלכלות הרעועות של יוון, אירלנד, ספרד ופורטוגל (וכן היחלשותן היחסית של איטליה וצרפת) את הדומיננטיות של גרמניה ואת חוסר האיזון הפיננסי בין מדינות האיחוד. השפעתה של מהלומת הברקזיט של 2016 טרם נחשפה במלואה: האם בריטניה תהיה רשאית לשמור על יתרונות שוק

הסחר החופשי של האיחוד האירופי? האם האיחוד יצליח להניא מנהיגים אירופים אחרים ממהלך דומה, באמצעות קביעת תג מחיר גבוה לפרישה? קרוב לוודאי שהיעדר קולה המתון של בריטניה במדיניות האיחוד יפגע ביכולת שלו ושל המדינות החברות בו לעסוק בתהליך השלום במזרח התיכון.

האיחוד האירופי בולט במגוון התרבויות והערכים השונים, המשתקפים במדיניות של המדינות החברות בו ומקשים על גיבוש מדיניות משותפת בנוגע לתיווך השלום במזרח התיכון. כך למשל, בוויכוח על הסוגייה הפלסטינית התנגדו גרמניה וצ'כיה (ומדינות בלקניות אחרות) להכרה במדינה פלסטינית, בעוד ספרד ושוודיה הפגינו תמיכה רבה ברעיון.

זהות אירופית משתנה

הזהות של האיחוד האירופי משתנה במהירות. הפלח המוסלמי באוכלוסיית אירופה גדל בהתמדה, והמוסלמים צפויים להוות 20 אחוזים מאוכלוסיית האיחוד עד שנת 2050.[17] זאת ועוד, מוסלמים התופסים עם הזמן עמדות מנהיגות בפרלמנטים המקומיים, הלאומיים ובאלה של האיחוד עשויים להיות מוטים נגד ישראל.[18] יתרה מכך, דאגתו של האיחוד האירופי מתמקדת בעיקר במדיניות ההגירה והקליטה, לאור העובדה שב־2015 בלבד התקבלו 1.3 מיליון בקשות למקלט. לנוכח היקף האינטרסים המתחרים על תשומת הלב נמצא הסכסוך הישראלי־פלסטיני בעדיפות נמוכה יותר, הן בסיוע והן בצמתים דיפלומטיים המגיבים למציאות הנוכחית.

הגעתם של מיליון וחצי פליטים ויותר לאירופה כתוצאה מערעור היציבות בעיראק, באריתריאה, בסומליה, באפגניסטן וכמובן מלחמת האזרחים בסוריה היא מצב חירום עולמי מטריד. המדינות השכנות אינן מתמודדות היטב עם עשרה מיליון סורים נמלטים הנכנסים דרך הגבולות הבלתי מאובטחים של האיחוד. עם סגירתם לאחרונה של נתיבי המעבר בבלקן נדדה ההגירה לאזור הים התיכון, וקנצלרית גרמניה מרקל האריכה את תוקף ההזמנה לפליטים הסורים. מאות אלפי פליטים זורמים לאירופה, אם כי קבלת הפנים הגרמנית אינה מועתקת לשאר חברות האיחוד במרכז אירופה ובמזרחה.

אירופים רבים נחושים לשמור על הדמוקרטיה, התרבות והמוסר המערביים – ערכים שיש חשש כי הם מנוגדים לאמונה האסלאמית.[19] פיגועי הטרור האחרונים הגבירו את החשש מפני אסלאם קיצוני, והעלייה באי־הוודאות ובדילמות הביטחוניות עודדה תנועות לאומניות ימניות. כך לדוגמה, נשיא צרפת המתון מקרון ניצח אומנם בבחירות, אך שליש מאזרחי צרפת תמכו במועמדת הימין הלאומני לה פן.[20] הדינמיקה הפוליטית והכלכלית מאלצת שיתוף פעולה הדוק של מקרון עם קנצלרית גרמניה מרקל, והשותפות צרפת־גרמניה צפויה לשלוט ביחסי החוץ של האיחוד האירופי. כמו כן, לנוכח הלאומנות המתחזקת בארצות־הברית בעידן הנשיא טראמפ, והחדירה

השרירית והעמוקה של רוסיה למזרח התיכון, נראה כי האיחוד האירופי צפוי להמשיך ב"מדיניות חוץ עצמאית" במזרח התיכון. [21]

חתירה משותפת לשלום

למרות המגמות הללו באיחוד האירופי, ההישג ההדרגתי של פתרון 'שתי מדינות לשני עמים' עדיין חיוני ליציבות האזורית ולשיתוף הפעולה, ולאיחוד האירופי יש בו תפקיד חשוב. לכן יצטרך האיחוד לקבוע סדרי עדיפויות חדשים כדלקמן:

ראשית כל – עידוד מאמצים מאוחדים באמצעות שיתוף פעולה בינלאומי. האיחוד האירופי צריך לחדש את שותפות הקוורטט הקודמת וליצור בריתות אזוריות (מצרים, ירדן, ערב הסעודית, איחוד האמירויות ואחרות) עם בעלי עניין רלוונטיים נוספים (חברות האיחוד, טורקיה, הבנק העולמי), על מנת לשוב ולהניע שיחות דו־צדדיות ואזוריות שישמרו את התנאים לפתרון שתי המדינות.

שנית – תמיכה במאמצים קונסטרוקטיביים עצמאיים ומתואמים:

1. לצד המסלולים האזוריים והדו־צדדיים צריך האיחוד האירופי לפעול במסגרת הקוורטט ולעודד צעדים עצמאיים שיקדמו בהדרגה מציאות של שתי מדינות, כחלק משלב מעבר לדו־קיום עתידי שיהיה מושתת כמקווה על פתרון שתי מדינות לשני עמים.
2. מאמץ זה מצריך תמריצים לסיוע ותמיכה בינלאומיים בצעדים עצמאיים ליישום שלבים של אמנות מוסכמות (למשל, נסיגה חד־צדדית מחלקים מסוימים בגדה המערבית, הכרה בישראל כמדינת העם היהודי, בניית מוסדות פלסטיניים ועידוד כלכלי, שיקום עזה ופיתוחה כחלק מהפסקת אש ארוכת טווח, ועוד).

שלישית – פתיחה מחודשת של ערוצי שיחות חשאיות:

1. לאיחוד האירופי יתרון אסטרטגי באירוח שיחות משא ומתן בפרט, והידברות בכלל, בזכות מיקומו, ולכן הוא יכול להרשות לעצמו להציע מידה רבה יותר של סודיות ושיקול דעת שהם כה חיוניים לשחקנים השונים, בעיקר למנהיגים הישראלים והפלסטינים, אך גם לשחקנים שהקשר שלהם עם ישראל צריך להישאר מתחת לרדאר, וכן לירדן, למצרים, לערב הסעודית ועוד.
2. עוד בטרם ינקוט הקוורטט פעולה מתואמת, יכולות מדינות אירופיות לשמש מתווכות בלתי רשמיות בסדרה של שיחות פרטיות, שיובילו לוועידות דו־צדדיות או אזוריות רשמיות אשר יעידו על התקדמות (בדומה לפסגת אוסלו ופסגת קמפ דיוויד), ובהמשך ייפתחו תהליכי משא ומתן רציניים, רציפים ומחייבים (כגון ועידת אנפוליס 2007 והשיחות שאחריה).

אם ישראל והאיחוד האירופי לא יפעלו יחדיו, ושחקנים אחרים כמו האו"ם וארצות־הברית לא יכפו תהליך שיקרא תיגר על הסטטוס קוו שלא ניתן לשמרו, יהפוך פתרון

שתי המדינות לבלתי אפשרי. לעמי האזור תישאר רק האפשרות החלופית של מדינה דו־לאומית, וזה צפוי להיות אסון לציונות, סופה של מדינתו הדמוקרטית של העם היהודי – וטרגדיה לפלסטינים. אי־היציבות האזורית הצפויה בעקבות זאת צריכה להביא את מנהיגי האיחוד האירופי, ישראל והרשות הפלסטינית להתכנס שוב יחדיו, במטרה לשמר את התנאים להיפרדות מדינית, ולקדם יחד עם גורמים אחרים בקהילה הבינלאומית את פתרון שתי המדינות לשני העמים, לטובת כל הצדדים.

הערות

* המחבר מבקש להודות לגב' גינסי ורגזה (Ginsey Varghese), דוקטורנטית (עד 2019) בבית הספר למשפטים של אוניברסיטת פפרדין, על תרומתה הרבה למאמר.

1 Patokallio Pasi, "European Union Policy on the Israeli-Palestinian Conflict: From Payer to Player," Weatherhead Center for International Affairs: Harvard University, April 8, 2004.

2 "European Commission Directorate-General for Trade," Israel – Trade – European Commission.

3 "OQR Mission and Achievements," Office of the Quartet Representative, June 30, 2017, http://www.tonyblairoffice.org/quartet-rep/pages/6396/

4 Jonah Agus, "What has Tony Blair achieved as Middle East Envoy?" *The Telegraph*, May 28, 2015, http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/big-question-kcl/11635606/What-has-Tony-Blair-achieved-as-Middle-East-envoy.html

5 "Mavi Marmara: Why did Israel stop the Gaza flotilla?" BBC, June 27, 2016, http://www.bbc.com/news/10203726

6 Brian Palmer, "Why Did the United States Oppose the U.N. Resolution to Make Palestine a "Nonmember Observer State?" *Slate Magazine*, November 30, 2012, http://www.slate.com/articles/news_and_politics/explainer/2012/11/palestine_nonmember_observer_state_why_did_so_few_countries_vote_with_the.html

7 EUBAM וכן EUPOL COPPS

8 Bouris Dimitris, "Riding Shotgun: The EU's Role in the Israeli-Palestinian Conflict," Carnegie Middle East Center, September 17, 2014, http://carnegie-mec.org/2014/09/17/riding-shotgun-eu-s-role-in-israeli-palestinian-conflict-pub-59158

9 Peter Beaumont, "EU parliament backs Palestinian state 'in principle'," *The Guardian*, December 17, 2014, https://www.theguardian.com/world/2014/dec/17/eu-parliament-backs-palestine-state

10 Uri Savir, "The EU, headed by France and Germany, could replace US on Mideast," Al-Monitr*,* July 30, 2017.

11 "UNGA adopts 20 resolutions against Israel, 6 on rest of world combined," UN Watch, December 21, 2016, https://www.unwatch.org/unga-adopts-20-resolutions-israel-4-rest-world-combined/

12 Adam Rasgon and Jeremy Yonah, "Following UNSC Resolution, PLO Wants ICC to Open Full Investigation into Settlements," *The Jerusalem Post,* December 28, 2016, http://www.jpost.com/Arab-Israeli-Conflict/Palestinian-Official-PLO-wants-ICC-to-open-full-investigation-into-settlements-476755

13 Toby Greene and Jonathan Rynhold, "'Where Israel and Europe Go From Here'," *Foreign Affairs*, July 26, 2017, https://www.foreignaffairs.com/articles/europe/2017-07-12/where-israel-and-europe-go-here

14 Carrie Sheffield, "Boycott Israel Movement Stunts the Palestinian Economy," *Forbes*, February 23, 2015, https://www.forbes.com/forbes/welcome/?toURL=https://www.forbes.com/sites/carriesheffield/2015/02/22/boycott-israel-movement-stunts-the-palestinian-economy/&refURL=https://www.google.co.il/&referrer=https://www.google.co.il/ Conor Friedersdorf, "Europe's Increasingly Targeted Jews Take Stock," *The Atlantic*, February, 2015, https://www.theatlantic.com/international/archive/2015/02/anti-semitism-europe-france-grave-desecration-Zvika-Klein/385547/

15 שם, Greene and Rynhold

16 "Study: European Union a Major Financial Backer of BDS Organizations," NGO Monitor, July 30, 2017.

17 Adrian Michaels, "Muslim Europe: the demographic time bomb transforming our continent," *The Telegraph*, August 8, 2009, http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/5994047/Muslim-Europe-the-demographic-time-bomb-transforming-our-continent.html "A fifth of European Union will be Muslim by 2050," *The Telegraph*, August 8, 2009, http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/5994045/A-fifth-of-European-Union-will-be-Muslim-by-2005.html

18 "Muslims in European Politics," Euro Islam News and Analysis on Islam in Europe and North America, Euro-Islam.info, July 30, 2017.

19 "How the Latest Great Migration Is Reshaping Europe," National Geographic, July 30, 2017, https://www.nationalgeographic.com/magazine/2016/10/europe-immigration-muslim-refugees-portraits/

20 Oded Eran and Adi Kantor, "A New President in France," *INSS Insight*, May 9, 2017, http://www.inss.org.il/publication/new-president-france/

21 Uri Savir, "The EU, headed by France and Germany, could replace US on Mideast," Al-Monitor, July 30, 2017.